

Un *capficat*(ALDC, V, 946. Un *capficat*)

És una “redolta que es fa passar per sota terra traient només el cap i que, tallada en haver arrelat, forma un nou cep” (DIEC, s. v. *colgat*).

La lexicogènesi té com a punt de partida la idea de: 1) ‘enfonsat, sota terra’: *capficat* (s. XIX), compost de *cap* (< CAPUT) i *ficat*, part. de *ficar* (< llat. vg. *FIGICARE, der. de FIGĒRE ‘clavar, fixar’), amb els deverbals *capfic* 25, *capfica* 6, 17, 109, 112, *capficó* 78 i els der. *capficada* 44, 45, 49-51, 54-56 i *capficatge* 4. *Murgó* (s. XIV) (ross. *murg*[‘u] 5, 13), var. de **mergó*, del romànic ant. *MERGONE (< llat. MERGUS ‘capbussada’ i ‘capficat’, der. de MERGERE ‘capbussar’), amb la var. metatitzada *mugró* 151, els der. *murgonar* 75, 82, *mulgonat* 85 (< *murgonat*; *cep murgonat* 123, 161), *murgonada* 142 (o *parra murgonada* 83, *vara murgonada* 159) i les var. *burgó* 143, per equivalència acústica M = B, *amburgó* 188 i *amburgonat* 143 (< part. de *emburgonar*); *amurgó* 71-73, per atracció de *amurgonar* 26, 31, 74, 162 (o *amurgonar un cep* 174), *amurgonat* 134, *amugronat* 146, amb metàtesi, com *amugronar* 158; *murmonar* 165, per assimilació a la nasal; *mergonar* 70, per dissimilació de vocals velars; a notar les formes amb [o] inicial, i no [u], com les citades: *m[o]rgó* 108, 139, 148, 185-187, 189, 190, *m[o]rugó* 121, amb vocal epentètica, com *morogon* 100. *Colgat*, reducció de *sarment colgat* 48, és un der. de *colgar* (< COLLŌCARE ‘situar, col·locar’) ‘cobrir, tapar amb terra’ ← ‘cobrir el foc de cendres calivoses’. *Escabussó* és un compost de *es-* i *cabussó*, der. de *cabussar* ‘enfonsar’ (s. XV), compost de *cap* i el suf. -ussar, com *acabussat* 179; *sabucó* 172, 176 és una metàtesi de *cabussó*, com *sapoc* 183, verbal de **sabocar* (< **cabossar*), amb ensordiment de [b] > [p], com en el val. *pepe negre* (< *pebre negre*), *barca de sapotatge*; *alcabussó* 160, amb l’article àrab aglutinat; *capbussó* 151 és un der. de *capbussar* (s. XIX) (homonimització de *cabussar* amb *cap*), com *capbussat* 41. *Enrunat* 106, postverbal de *enrunar* ‘cobrir de runa’. *Provatge* 151 és un preciós der. de PROPAGINE, de PROPAGARE ‘multiplicar, estendre’ (“sarment per a provatge: tradux, rumpus”, *Busa-Nebrija*, 1507);

2) ‘tòrcer, inclinar; enllaçar’: *abocat*, part. de *abocar* ‘inclinar, tòrcer un cep dins terra’ 119 (o *abocar un cep* 125), der. de *boca* (< BŪCCA), reducció de *cep abocat* 111; *arcada* 113, der. de *arc* (< ARCU); *baga* ‘llaçada, nus’ 72 (< BACA ‘anella’); *braç* 118

(< BRACHIUM); *coll* 120 (< COLLU); *traspassar la vara* 99; *acotat* ‘atansat’ 133, part. de *acotar* (< COACTARE ‘ajuntar’);

3) ‘robat del cep’: *furtat*, part. de *furtar* (s. XV), der. de *furt* (< FŪRTUM ‘robatori no violent’, de FŪR ‘lladre’); *robat* 130, part. de *robar* (*robar un cep* 125) (< llat. vg. *RAUBARE < germ. RAUBON ‘saquejar’); *lladre* 166 < LATRO, dels pocs casos que un mot cat. deriva del nominatiu, *tirar lladres* 160;

4) ‘que té arrels fines’: *barbat* 180; *arrelat* 57, 65, 66, 110, 126, part. de *arrelar*, der. de *arrel* (< *rael* < RADĪCE);

5) ‘que xucla’: *mamon* 127, der. de *mamar* (< llat. tardà MAMMARE ‘donar mamar’ > ‘que mama’), amb el suf. intensiu -on, de matriu castellanoaragonesa; 6) ‘vara, brot’: *gitat* 101, part. de *gitar* (< llat. vg. *JĒCTARE, cl. JACTARE ‘gitar, llançar’); *llançat* 117 (*llençat* 114), part. de *llançar*, der. de *llança* (< LANCEA), que ha passat de ‘deixar anar (allò que es tenia guardat)’ a ‘brotar’; *rebrotí* 168, compost del prefix *re-* i el dim. de *brot* (< gòtic *BRŪT); *tòria* 16, 42 (o *tòria plantada* 32, *tori* 16), potser del llat. tardà TURIO ‘rebrot’ o del preromà *TÁUREIA; *gaiata* 137, f. de *gaiato* (< llat. vg. hispànic *[BACULUS] CAJATUS);

7) ‘tipus de cep’: *marcota* 2, 3 (var. *margota* 8, amb pas [k] > [g]), manlleu al fr. *marcotte*, f. de *marcot*, de *MARCUS i el suf. -ot;

8) ‘empelt’: *empelt* 154.

Altres mots de motivació no prou aclarida: *pixavi* 1, 13 i *peu de ruc* 47, potser perquè es tracta d’una “verga lligada amb una altra perquè faci més raïms” 13; *verc* 124, sembla una var. de *ver* (*vero*); *porreta* 9, var. de *esporret* ‘nu’, potser per ser mancat de fulles; *venat* 115, per les arrels (“venes”) del *capficat*.

Mallol 105 deu referir-se a un sarment. Per a *mallol*, *empelt*, *barbat*, *verc* i *venat*, vegeu-ne els comentaris del mapa 661.

Des d’un angle geolingüístic, notem la presència de *murgó* en els sis dialectes, especialment en tort., val., bal. i alg., mentre que *capficat* és estrictament cat. or. enfront de *escabussó* i *furtat*, val., i *abocat*, nord-occ. Notem la pervivència de *provatge*, “un mot rar en català” (DECat), i el suf. -atge en *capficatge*, absent del DCVB i del DECat.

Són mots normatius *murgó*, des del DOrt, 1917; *capficat*, *colgat*, des del DG₁, 1932.